

Sorotan Perbezaan Had kifayah Perbelanjaan Keperluan Asasi dan Kesannya dalam Pengiraan Zakat Pendapatan

(A Review on the Differences of Had Kifayah of Basic Necessities Expenses and Its Impact on Income Zakat Calculation)

FIDLIZAN MUHAMMAD, SALWA AMIRAH AWANG, MOHD YAHYA MOHD HUSSIN & ABDUL MAJID TAHIR MOHAMED

ABSTRAK

Kajian ini bertujuan menganalisis perbezaan jumlah bayaran zakat pendapatan individu berdasarkan had kifayah perbelanjaan keperluan asasi hidup (PKA) yang ditetapkan dalam pengiraan zakat pendapatan di Malaysia. Ketidakteraturan PKA menyebabkan jumlah zakat pendapatan berbeza walaupun pembayar memiliki pendapatan dan perbelanjaan yang sama. Sehubungan itu, maklumat jenis dan kadar PKA di setiap negeri dianalisis secara kualitatif untuk memahami bentuk ketidakteraturan tersebut. Selanjutnya, pengiraan zakat pendapatan dengan andaian pembayar mempunyai pendapatan dan perbelanjaan yang sama dilaksanakan secara simulasi berbantuan kalkulator zakat atas talian setiap Majlis Agama Islam Negeri. Hasil penelitian PKA menunjukkan terdapat persamaan dan perbezaan berkaitan jenis dan kadar yang digunakan. Perbelanjaan untuk diri sendiri, isteri dan anak merupakan antara senarai perbelanjaan yang digunakan oleh semua negeri dalam pengiraan zakat pendapatan. Namun demikian, pengkategorian lebih terperinci untuk perbelanjaan isteri dan anak dengan kadar yang berbeza, dan amalan beberapa jenis perbelanjaan baharu yang hanya diamalkan di beberapa buah negeri sahaja seperti rawatan kronik, tanggungan kurang upaya dan ansuran kenderaan dan rumah memberi kesan terhadap pengiraan jumlah zakat pendapatan individu. Kesan ketidakteraturan PKA melalui analisis simulasi menunjukkan jumlah bayaran zakat pendapatan individu paling kecil adalah di Perlis, manakala bayaran zakat paling tinggi pula di Kedah. Oleh yang demikian, kajian ini mendapati ketidakteraturan jenis dan kadar di dalam PKA boleh menyebabkan berlaku pembayaran zakat merentasi negeri secara meluas. Implikasi daripada kajian ini menunjukkan bahawa perbezaan jenis PKA khususnya antara negeri memerlukan satu penelitian semula. Kewajaran untuk mempertimbangkan jenis PKA adalah penting bagi memberikan kesamarataan kepada pembayar dan penerima zakat sebagaimana jenis pelepasan yang diamalkan dalam sistem percukaian.

Kata kunci: Zakat pendapatan; had kifayah; kutipan zakat; keseimbangan; ekonomi Islam

ABSTRACT

This study analyzes the individual income zakat payment total differences based on Had Kifayah (Sufficiency Bar) of basic life necessities expenses (BLNE) in Malaysia. The unstandardized BLNE causes the inconsistency in the payment of income zakat although the payers have the same income and expenses. In this study, information about BLNE in each state is analysed qualitatively to understand the unstandardised pattern. Also, the calculation of income zakat with the assumption that payers have similar income and expenses is done by simulation, aided by online zakat calculator of each state religious council. The result indicates that there are similarities and differences in the types and rates employed. Expenses for oneself, spouse and children are among the expenses list used by all states in the zakat calculation. Nevertheless, a more detailed expenses categorization for spouse and children with different rates and new expenses category exercised in some states, such as chronic disease treatment, disabled dependents and vehicle and home installment, affect the calculation of the total individual income zakat. The simulation analysis shows that Perlis has the smallest total payment, while Kedah has the highest. Thus, this study finds that

the unstandardized BLNE leads to the widespread of zakat payment across states. The implication of this study demonstrates that the differences in the BLNE adopted by states requires a review. The rationale of considering the types of BLNE is crucial in giving justice for zakat payers and recipients as practised under the tax exemption in the taxation system.

Keywords: Income zakat; had kifayah; zakat collection; balance; Islamic economy

PENGENALAN

Statistik kutipan zakat pendapatan secara tahunan oleh institusi pengurusan zakat di Malaysia menunjukkan aliran meningkat setiap tahun. Bagi negeri-negeri di Pantai Barat Semenanjung Malaysia, kutipan zakat pendapatan menyumbang melebihi 50 peratus daripada jumlah kutipan tahunan. Banyak faktor menyumbang kepada peningkatan kutipan tersebut antaranya ialah melalui penswastan kutipan dan kepelbagaian perkhidmatan bayaran zakat (Mohd Faisol 2016). Perkhidmatan kalkulator zakat atas talian merupakan kemudahan penting yang menyokong kejayaan perkhidmatan zakat tanpa melalui kaunter Majlis Agama Islam Negeri (MAIN) atau pusat zakat. Melalui aplikasi tersebut, pembayar zakat dapat mengetahui jumlah bayaran zakat yang perlu ditunaikan berdasarkan kaedah penaksiran zakat sendiri yang disediakan. Terdapat dua kaedah pengiraan zakat dilaksana oleh MAIN iaitu kaedah dengan dan tanpa tolakan. Aplikasi kaedah tolakan dalam pengiraan zakat pendapatan diteliti bersamaan dengan konsep pelepasan dalam mengira cukai pendapatan. Walaupun demikian, jenis dan kadar pelepasan dalam percukaian lebih piawai berbanding dengan zakat pendapatan. Hal ini berlaku disebabkan Perbelanjaan Keperluan Asas (PKA) sebagai had kifayah ditetapkan mengikut MAIN masing-masing dan diteliti cenderung untuk berbeza-beza. Perbezaan ini menyebabkan jumlah zakat pendapatan yang dibayar oleh individu dengan pendapatan sama turut berlainan antara negeri di Malaysia.

Oleh yang demikian, kajian ini cuba meneliti sejauh mana perbezaan PKA sebagai amalan had kifayah memberi kesan kepada pengiraan jumlah bayaran zakat pendapatan individu. Bagi mencapai objektif tersebut, jenis dan kadar PKA sebagai elemen perbelanjaan diteliti. Penelitian PKA adalah berdasarkan maklumat dinyatakan pada kalkulator zakat atas talian setiap MAIN. Sorotan menggunakan maklumat pada sistem kalkulator ini adalah relevan dengan justifikasi penyediaan

aplikasi yang bertujuan memudahkan pengguna. Hal ini bertepatan dengan aplikasi cukai atas talian semasa yang memudahkan pembayar cukai untuk mengisytiharkan pendapatan dan pelepasan bertepatan dengan informasi dinyatakan di dalam sistem. Berdasarkan aplikasi tersebut, pembayar cukai mengetahui jumlah lebihan dan kurangan dalam bayaran cukai semasa. Oleh yang demikian, penyediaan aplikasi kalkulator zakat oleh MAIN tersebut dengan maklumat yang lengkap berupaya memudahkan pembayar zakat untuk mengetahui jumlah zakat pendapatan yang perlu ditunaikan. Berdasarkan maklumat PKA yang dikumpul, maka analisis perbezaan dalam jumlah bayaran zakat pendapatan oleh individu (andaian pendapatan dan pendapatan sama) dapat diketahui.

Bagi memudahkan perbincangan, kajian ini disusun dalam enam bahagian. Bahagian kedua menerangkan secara ringkas berkaitan zakat pendapatan dan jenis perbelanjaan keperluan hidup di dalam had kifayah, disusuli kajian lepas pada bahagian ketiga. Bahagian keempat dan kelima adalah kaedah dan hasil analisis kajian serta perbincangan, dan diakhiri dengan kesimpulan dalam bahagian keenam.

ZAKAT PENDAPATAN DAN HAD KIFAYAH ZAKAT

Zakat pendapatan menyumbang amaun kutipan zakat yang signifikan kepada institusi pengurusan zakat di Malaysia. Pewartaan fatwa mengenai kewajipan untuk Muslim yang berkelayakan membayar zakat pendapatan, penswastan (Sanep, Hairunnizam & Adnan 2006) dan kepelbagaian perkhidmatan bayaran zakat (Fidlizan et al. 2012; Muhsin 2013; Mohd Faisol 2016) merupakan faktor penyumbang yang signifikan. Negeri Selangor dan Kuala Lumpur merupakan antara negeri yang mencatatkan amaun kutipan daripada punca zakat pendapatan yang tertinggi di Malaysia. Keadaan tersebut relevan didorong oleh

faktor kepesatan ekonomi, perbandaran, peluang pekerjaan dan pertumbuhan penduduk yang tinggi dari kedua-dua negeri berkenaan (Katiman 2006). Walaupun negeri-negeri lain menunjukkan angka kutipan yang kecil, namun penelitian secara mikro mengikut negeri menunjukkan nisbah kutipan zakat pendapatan yang diterima oleh MAIN adalah antara 40 hingga 75 peratus daripada jumlah kutipan zakat tahunan (Lampiran 1).

Memandangkan sumber zakat ini penting, pelbagai penambahbaikan telah dilakukan oleh pihak MAIN untuk memudahkan pembayaran zakat. Kepelbagaian kaedah pembayaran dan pelaksanaan pengiraan zakat secara sendiri oleh pembayar menggunakan kalkulator zakat atas talian merupakan antara inisiatif berkesan yang telah menggalakkan pembayaran zakat dan meningkatkan kutipan zakat oleh MAIN (Fidlizan et al. 2016). Terdapat dua kaedah pengiraan zakat pendapatan diamalkan oleh MAIN iaitu kaedah dengan atau tanpa tolakan. Kaedah tanpa tolakan

merupakan kaedah pengiraan zakat pendapatan berasaskan pendapatan kasar setahun yang didarab dengan kadar zakat iaitu 2.5 peratus, manakala kaedah dengan tolakan pula adalah jumlah pendapatan bersih yang ditolak dengan beberapa jenis perbelanjaan atau pelepasan yang ditentukan dengan kadar tertentu sebelum didarab dengan kadar 2.5 peratus. Jenis dan kadar perbelanjaan ini dikenali sebagai perbelanjaan tahunan oleh kebanyakan MAIN, manakala dinamakan perbelanjaan dharuriyah di Perlis (Online Zakat Perlis) dan had kifayah isi rumah atau tambahan di Selangor (Online Zakat Selangor). Penetapan had kifayah adalah berdasarkan keupayaan perbelanjaan terhadap lima perkara iaitu rumah, makanan, pakaian, perubatan dan pengangkutan. Berdasarkan kepada had kifayah di Selangor contohnya, penetapan keperluan perbelanjaan ini berbeza mengikut kategori tanggungan seperti ditunjukkan dalam Jadual 1.

JADUAL 1. Jenis Perbelanjaan dalam Penetapan Had Kifayah (Selangor)

Keperluan	Ketua Keluarga	Pasangan	Anak (18 tahun ke atas)	Anak (Anak belajar IPT)	Anak (7-17 tahun)	Anak (0-6 tahun)
Rumah	√					
Makanan	√	√	√	√	√	√
Pakaian	√	√	√	√	√	√
Perubatan	√	√	√	√	√	√
Pengangkutan	√	√				
Pendidikan				√	√	
JUMLAH (RM)	895 ^a @ 570 ^b	415	190	235	185	120

Nota:^a rumah berbayar ^brumah percuma

Sumber: Online Zakat Selangor

Berdasarkan Jadual 1, penetapan had kifayah sebanyak RM895 untuk ketua isi rumah adalah bagi menampung perbelanjaan diri sendiri terhadap lima jenis perbelanjaan. Bagi pasangan atau isteri, amaun sebanyak RM415 ditetapkan bagi empat jenis perbelanjaan kecuali rumah yang dijustifikasikan sebagai keperluan yang perlu disediakan oleh ketua isi rumah untuk tanggungannya. Bagi tanggungan yang belajar sama ada di institusi pengajian tinggi (IPT) atau peringkat menengah dan rendah, amaun sebanyak RM235 dan RM185 ditetapkan bagi menampung empat jenis perbelanjaan. Manakala bagi tanggungan yang tidak bersekolah sama ada berusia 18 tahun ke atas dan kurang 7 tahun, penetapan had kifayah adalah terhadap tiga jenis perbelanjaan

sahaja. Berpandukan kepada had kifayah tersebut, pihak institusi zakat menggunakannya bagi mengetahui status asnaf zakat dalam kategori fakir atau miskin dan selanjutnya memudahkan proses pengiraan agihan yang diperlukan oleh pemohon zakat. Sejajar dengan kaedah berkaitan, banyak kajian lepas didapati memfokuskan penyelidikan terhadap faktor-faktor lain yang perlu diambil kira untuk membentuk had kifayah yang lebih realistik agar pengagihan dapat dilakukan dengan lebih adil (Ahmad Fahmee et al. 2013; Ahmad Fahmee & Mohd Faisol 2015). Namun demikian, sejauh mana had kifayah yang diamalkan sekarang signifikan untuk golongan pembayar zakat juga perlu kepada satu kajian khusus. Pengiraan zakat menggunakan kaedah tolakan jelas membuktikan

bahawa item-item perbelanjaan yang digunakan di dalam had kifayah, turut sama digunakan sebagai item pelepasan dalam pengiraan jumlah zakat pendapatan. Hal ini menyamai dengan pengiraan cukai pendapatan yang mana pembayar cukai tertakluk kepada beberapa jenis dan kadar pelepasan yang telah ditentukan seperti perbelanjaan untuk diri, pendidikan, perubatan, insurans, zakat dan sebagainya. Berdasarkan kepada senarai pelepasan tersebut, seseorang individu dapat mengetahui status kelayakan dan jumlah cukai yang perlu ditunaikan. Dalam konteks zakat pendapatan, hal ini penting untuk dibincangkan memandangkan individu yang membayar zakat pendapatan perlu memenuhi dua syarat iaitu haul (tahun) dan juga nisab (kadar). Bagi individu yang memiliki pendapatan melebihi had kifayah asnaf, kelayakan untuk membayar zakat pendapatan perlu dibandingkan dengan jumlah nisab tahunan zakat. Melalui perbandingan tersebut, tidak kesemua individu layak membayar zakat pendapatan sekiranya pendapatan bersih selepas tolakan perbelanjaan keperluan adalah lebih kecil daripada nisab zakat tahunan. Kumpulan ini dikategorikan sebagai tidak layak membayar zakat pendapatan sebagaimana pendekatan sama digunakan dalam amalan percukaian di Malaysia. Walaupun kedua-dua sistem mempunyai persamaan, namun, pengiraan antara kedua-duanya adalah berbeza yang mana jenis dan kadar pelepasan dalam percukaian adalah lebih piawai berbanding dengan zakat. Keadaan tersebut berlaku disebabkan oleh penetapan jenis dan kadar PKA adalah ditentukan oleh MAIN masing-masing (Ahmad Fahmee et al. 2014)

Ketidakteragaman PKA di setiap negeri yang berlaku, bakal menyebabkan jumlah bayaran zakat pendapatan oleh individu dengan pendapatan dan perbelanjaan yang sama adalah berlainan. Walaupun isu perbezaan kos sara hidup merupakan antara isu yang kritikal dalam had kifayah (Ahmad Fahmee 2011), namun hal tersebut cenderung dibincangkan oleh pengkaji lepas untuk tujuan pengagihan zakat sahaja. Perbincangan tersebut diakui bertepatan dengan beberapa pandangan tokoh mengenai faedah had kifayah bagi memudahkan proses pengagihan zakat dilaksanakan dengan sekurang-kurangnya mencukupi tahap kos sara hidup minimum untuk penerima dan tanggungannya (Mohd Parid 2001; Qardawi 1991). Namun begitu, sejauh mana konsep kos ini turut membebani kumpulan pembayar zakat dan diambil perhatian

oleh pihak pengurusan zakat amat kurang dibincangkan. Bagi kumpulan yang berkelayakan membayar zakat, perbezaan jenis dan kadar PKA sebagai amaun pelepasan dalam perbelanjaan sara hidup menimbulkan isu yang perlu diteliti dengan lebih terperinci. Tidak dinafikan, kos berkaitan perbelanjaan untuk rumah contohnya merupakan antara kos yang signifikan berbeza-beza antara negeri. Namun, perbezaan dalam perbelanjaan lain seperti makanan, tanggungan, pendidikan dan perubatan pula adalah minima dan hampir tidak berlaku antara negeri.

Oleh yang demikian, ketidakseragaman jenis PKA yang ditetapkan dalam pengiraan zakat pendapatan khususnya perlu diteliti semula oleh MAIN. Penambahan elemen perbelanjaan baharu yang hanya dilaksana oleh beberapa negeri menimbulkan lebih banyak isu berkaitan konsep penyucian atau tazkiyyah terhadap pendapatan itu sendiri. Hal ini penting untuk diteliti bagi memastikan matlamat penyucian harta dapat dicapai, di samping memberikan keadilan kepada pembayar dan penerima zakat. Rentetan tiada kajian spesifik membincangkan mengenai jenis PKA sedia ada dan baharu beserta kadar yang diamalkan oleh MAIN pada masa kini, maka kajian ini cuba memenuhi ruangan tersebut melalui dua kaedah. Pertama, jenis dan kadar PKA yang digunakan oleh MAIN diterokai melalui maklumat yang terdapat pada kalkulator zakat atas talian setiap MAIN. Berdasarkan maklumat tersebut, pengiraan jumlah zakat pendapatan secara simulasi dapat dilaksanakan untuk membandingkan jumlah bayaran zakat pendapatan di semua negeri di Malaysia. Penelitian ini berfaedah sebagai maklumat kepada pihak MAIN dalam proses menyelaraskan perbezaan-perbezaan dalam pengurusan zakat dan memberikan keadilan kepada pihak pembayar dan penerima zakat.

KAJIAN LEPAS

Kajian berkaitan zakat secara umum dan zakat pendapatan secara khusus telah mendapat perhatian ramai pengkaji. Pelbagai isu dikaji bertujuan memartabatkan institusi pengurusan dan meningkatkan kutipan dan agihan zakat oleh pihak bertanggungjawab. Isu mengenai pengurusan zakat didapati banyak tertumpu kepada kecekapan institusi dalam proses kutipan dan agihan zakat (Nor Ghani et al. 2001) yang menimbulkan

ketidakpuasan dalam kalangan pembayar dan penerima zakat. Walaupun kebanyakan institusi zakat di Malaysia telah diswastakan, hasil dapatan analisis *Data Envelopment Analysis* (DEA) oleh Nor Azlina dan Abdul Rahim (2012) menggunakan empat pembolehubah iaitu jumlah kakitangan, jumlah perbelanjaan operasi, jumlah kutipan dan agihan menunjukkan isu tersebut masih berlaku.

Memandangkan isu tersebut berlaku dalam pengurusan zakat, keadaan ini telah mendorong ramai pengkaji untuk menyelidiki implikasinya dalam kalangan pembayar zakat melibatkan elemen kepatuhan untuk membayar. Faktor penyediaan mekanisme pembayaran zakat (Hairunnizam, Sanep & Mohd Ali 2007), meningkatkan pengetahuan pembayar (Kamil, Chek Derashid & Engku Ismail 1997; Mohd Ali, Hairunnizam & Nor Ghani 2004; Nur Azura, NorAzlina & NorFadzlin 2005, Nur Barizah & Hafiz Majdi 2010), melaksanakan penguatkuasaan (Kamil 2003, 2006; Mohd Ali, Hairunnizam & Nor Ghani 2004; Fidlizan et al. 2015b; Mohd Yahya, Fidlizan & Mohamad Ali Roshidi 2013; Siti Saufirah, Hairunnizam & Sanep 2015), menambah baik kualiti perkhidmatan (Norazlina et al. 2015) dan meningkatkan kecekapan proses kutipan dan agihan (Sanep & Hairunnizam, 2005; Nor Ghani et al. 2001; Nor Azlina & Abdul Rahim, 2012; Hairunnizam, Sanep & Radiah 2009) merupakan strategi yang perlu ditambah baik dalam pengurusan institusi zakat.

Walaupun institusi zakat secara berterusan melaksanakan proses penambahbaikan dalam aspek pengurusan, isu ketidakseragaman yang dilaksana telah mendapat perhatian beberapa pengkaji semasa. Walaupun diketahui bahawa isu pengurusan institusi terletak di bawah bidang kuasa setiap negeri, namun ketidakselarasan ini merugikan masyarakat Islam (Mohd Faisol 2016). Dalam perbincangan zakat pendapatan, dua isu ketidakseragaman yang dibincangkan. Pertama adalah kaedah pembayaran (Mohd Faisol 2016; Muhsin 2013; Fidlizan et al. 2012; Muhammad Syukri 2006) yang mana kajian-kajian ini merumuskan keperluan kepada keseragaman adalah amat penting untuk meningkatkan kutipan zakat. Hal ini perlu diberi perhatian bertujuan memberikan lebih banyak pilihan kepada pembayar zakat yang berhadapan dengan kekangan masing-masing seperti masa, lokasi, jarak dan sebagainya (Mohd Faisol 2016). Oleh yang demikian, penyeragaman ini mampu direalisasikan melalui peningkatan dalam amalan profesionalisme institusi dengan

melibatkan gabungan antara individu dalam pelbagai bidang kepakaran dan teknologi semasa bagi merealisasikannya (Hasan & Ezani 2006; Sadeq 1995). Hal ini dipermudahkan melalui sokongan daripada pihak kerajaan yang telah menubuhkan Jabatan Kemajuan Islam Malaysia (JAKIM), Yayasan Pembangunan Ekonomi Islam Malaysia (YAPEIM) dan Jabatan Wakaf, Zakat dan Haji (JAWHAR) bagi membantu pengurusan zakat negeri (Mahmood Zuhdi 2007).

Isu kedua pula berkaitan ketidakseragaman dalam kaedah pengiraan zakat pendapatan (Fidlizan et al. 2015a) yang mana perbincangan berkaitannya amat terhad. Namun demikian, terdapat beberapa perbincangan mengenai had kifayah (Bayu Taufiq 2016; Ahmad Fahmee et al. 2014; Mansor et al. 2013) telah diteliti sebagai antara kajian paling berkaitan dengan isu kelayakan membayar dalam pengiraan zakat pendapatan. Penyediaan kalkulator zakat atas talian merupakan antara kemudahan penting yang disediakan oleh institusi zakat untuk meningkatkan kualiti perkhidmatan dan memberikan kemudahan kepada pelanggan. Namun demikian, maklumat mengenai elemen-elemen berkaitan penggajian yang membentuk jumlah pendapatan berzakat adalah berbeza-beza mengikut negeri. Keadaan ini menyebabkan kumpulan pembayar dengan pendapatan dan perbelanjaan sama bakal membayar jumlah pendapatan berzakat yang berbeza-beza mengikut negeri. Penyeragaman ini penting disebabkan sumber yang membentuk pendapatan penggajian semasa terutama dalam kumpulan perkhidmatan profesional telah berkembang dan tidak terhad kepada penggajian asas iaitu gaji dan elaun tetap sahaja (Fidlizan et al. 2015). Hal yang sama juga berlaku dalam perbincangan had kifayah yang mana kajian lepas banyak menelitinya bagi tujuan mengenal pasti kedudukan pemohon atau penerima zakat dalam kategori fakir atau miskin (Ahmad Fahmee & Muhammad Ridhwan 2014; Ahmad Fahmee et al. 2014; Ahmad Fahmee et al. 2013; Mansor et al. 2013). Oleh kerana penetapan had kifayah adalah mengikut negeri, maka garis kecukupan perbelanjaan keperluan asas juga berbeza-beza (Khairudin, Sharina Fariyah & Azila 2015). Perbincangan had kifayah dalam kajian lepas didapati menumpukan kepada satu pihak sahaja iaitu pemohon zakat. Namun, sejauh mana had kifayah ini relevan dengan kumpulan pembayar zakat didapati tiada perbincangan khusus. Bagi kumpulan pembayar, had kifayah merupakan jenis

dan kadar perbelanjaan sebagai pelepasan untuk perbelanjaan keperluan asas yang ditentukan oleh MAIN masing-masing. Memandangkan tiada kajian khusus membincangkan isu berkaitan, maka kajian yang dibincangkan ini penting untuk melihat jenis dan kadar perbelanjaan asas sebagai pelepasan dan kesannya terhadap pengiraan jumlah bayaran zakat di setiap negeri. Zakat tidak memberikan sebarang manfaat kepada pembayar sekiranya individu berkenaan berada dalam keadaan mempunyai bebanan yang perlu ditanggung seperti hutang dan keperluan asasi ahli keluarganya (Mohd Shukri 2014). Kewujudan jenis dan nilai perbelanjaan yang tidak selaras antara negeri juga boleh menimbulkan persepsi kurang baik dalam kalangan pembayar zakat berkaitan proses pembuatan keputusan yang diambil oleh pihak pengurusan zakat. Sehubungan itu, jenis-jenis perbelanjaan dan had perbelanjaan yang diamalkan dalam zakat di Malaysia akan dibincangkan dalam kajian ini. Perbezaan tersebut selanjutnya dianalisis kesannya dalam pengiraan zakat pendapatan yang wajib ditunaikan oleh pembayar. Melalui hasil penelitian berkenaan, dapatannya diharap dapat menyumbang ke arah usaha untuk menyelaraskan bentuk-bentuk ketidakseragaman dalam pengurusan zakat dan mengurangkan unsur ketidakpatuhan dalam pelaksanaan rukun Islam ini.

METODOLOGI

Kajian ini menggunakan pendekatan deskriptif kualitatif bagi mengenal pasti jenis dan kadar PKA yang ditetapkan oleh MAIN dalam pengiraan zakat pendapatan semasa. Pengumpulan data PKA dilakukan melalui maklumat pada kalkulator zakat pendapatan yang disediakan secara atas talian laman sesawang setiap institusi zakat. Maklumat yang diperolehi kemudiannya disusun bagi mengetahui secara lebih mendalam persamaan dan perbezaan jenis dan kadar PKA. Oleh kerana keputusan untuk menentukan jenis dan kadar PKA tertakluk kepada setiap MAIN, maka maklumat yang dianalisis ini terhad dan bergantung kepada sumber yang didedahkan di dalam kalkulator zakat sahaja. Melalui maklumat PKA yang dikumpulkan tersebut, pendekatan deskriptif kuantitatif melalui simulasi pengiraan zakat pendapatan diaplikasi. Simulasi ini dipilih bagi menghitung kesan jenis PKA yang dilaksanakan terhadap jumlah bayaran zakat pendapatan oleh pembayar zakat yang mempunyai pendapatan dan perbelanjaan yang sama. Dalam kajian ini, pengiraan jumlah zakat pendapatan berasaskan jumlah pendapatan individu sebanyak RM7,500 sebulan (gaji dan elaun), dan melibatkan isi rumah yang terdiri daripada suami, seorang isteri, tiga orang anak dan beberapa jenis perbelanjaan seperti ditunjukkan dalam Jadual 2.

JADUAL 2. Maklumat Pendapatan dan Perbelanjaan

Jenis Pendapatan	Keterangan
Gaji pokok	RM6,000 / sebulan
Elaun Tetap	RM 1,500 / sebulan
Jenis Perbelanjaan*	
Isteri	Tidak bekerja
Anak	3 orang (19 tahun & belajar di IPT, 13 tahun & belajar, 9 tahun, OKU & belajar)
Pemberian ibu bapa	RM 300/sebulan
Rawatan Kronik	RM2,400 setahun
Simpanan (LTH)	RM 1000/sebulan
KWSP	RM 660/sebulan
Takaful	RM300/sebulan
Sewaan/ansuran Rumah	RM700/sebulan
Sewaan/ansuran kenderaan	RM400/sebulan
Pendidikan	RM 200/sebulan

Berdasarkan Jadual 2, simulasi pengiraan yang dilaksana mengandaikan isterinya tidak bekerja, seorang anak belajar di institusi pengajian tinggi, seorang belajar di peringkat pendidikan menengah dan seorang anak dalam kategori kurang upaya di peringkat pendidikan rendah. Perbelanjaan lain yang ditanggung oleh ketua isi rumah ialah pemberian kepada ibu bapa, rawatan, simpanan, bayaran bagi sewaan rumah dan kenderaan dan juga pendidikan.

ANALISIS KAJIAN

Bahagian awal analisis ini membincangkan mengenai jenis dan kadar PKA yang dikumpul dan disusun daripada sumber kalkulator zakat daripada laman sesawang institusi zakat. PKA merupakan perbelanjaan yang layak ditolak oleh pembayar zakat dalam mengira jumlah pendapatan berzakat sebenar dalam tempoh setahun. Maklumat yang dikumpulkan ini ditunjukkan dalam Jadual 3.

Dua bentuk perbezaan diteliti berlaku dalam PKA yang dikumpulkan dari semua negeri sebagaimana ditunjukkan dalam Jadual 3 iaitu jenis dan kadar. Jenis PKA umumnya sama bagi kesemua negeri terutama perbelanjaan bagi diri sendiri, isteri dan anak. Namun, terdapat beberapa perbezaan yang ketara iaitu pemberian kepada ibu bapa tidak disenaraikan dalam kalkulator zakat di Selangor dan Kedah, manakala caruman pekerja di KWSP dan simpanan di institusi kewangan Islam pula tidak disenaraikan pada kalkulator zakat di Kedah dan Johor. Dalam kes di Selangor, maklumat berbeza diperoleh daripada dua sumber iaitu Buku Panduan Skim Berkat (LZS, t.t) dan kalkulator zakat. Berdasarkan buku tersebut, pemberian kepada ibu bapa disenaraikan sebagai sebahagian daripada perbelanjaan, namun sebaliknya pula dalam kalkulator zakat. Maklumat lanjut dari Pusat Perkhidmatan Pelanggan Lembaga Zakat Selangor¹ yang dihubungi menyatakan bahawa pemberian kepada ibu bapa boleh dimasukkan di bawah kategori tanggungan berusia 18 tahun ke atas. Namun demikian, sejauh mana maklumat ini diketahui oleh pembayar zakat menjadi isu yang menarik untuk kajian masa depan. Memandangkan ruang maklumat perbelanjaan berkaitan tidak disediakan dan berkemungkinan juga tidak diketahui oleh pihak pembayar, maka jumlah pendapatan berzakat sebenar adalah kurang tepat. Tambahan pula, pemberian kepada ibu bapa dalam kategori berkenaan didapati terhad kepada jumlah

perbelanjaan sebanyak RM2,300 sahaja dan tidak amaun sebenar.

Selain itu, terdapat beberapa jenis PKA yang hanya dilaksana di beberapa buah negeri sahaja seperti perbelanjaan untuk rawatan kronik di Selangor dan Johor, dan perbelanjaan untuk rumah dan kenderaan pula di Perlis. Perbelanjaan untuk rumah dan kenderaan di Perlis dikategorikan sebagai perbelanjaan hutang dharurat. Kategori PKA ini adalah perbezaan ketara yang berlaku di Perlis berbanding negeri-negeri lain. Berdasarkan penelitian soal jawab berkaitan zakat, kategori ini tidak dimasukkan bersama dalam pengiraan zakat disebabkan kedua-dua jenis ansuran ini telah ditentukan di bawah had kifayah melibatkan lima jenis perbelanjaan antaranya ialah perlindungan dan pengangkutan². Namun demikian, aplikasi kategori perbelanjaan berkaitan di Perlis mempunyai kewajaran untuk dipertimbangkan oleh MAIN di negeri-negeri lain sebagai jenis PKA yang relevan. Dalam menetapkan had kifayah bagi tujuan pengagihan zakat, status kediaman penerima merupakan antara kriteria yang penting. Sebagai contoh, perbelanjaan had kifayah bagi keperluan rumah di Selangor ditetapkan pada kadar RM480 bagi rumah berbayar dan RM155 bagi rumah tidak berbayar. Oleh yang demikian, perbezaan amaun sebanyak RM325 ini dapat disimpulkan sebagai bayaran sewaan atau ansuran yang ditanggung oleh penerima zakat. Sekiranya perbelanjaan ini merupakan kos kepada penerima zakat, sewajarnya pembayar zakat juga perlu memperoleh hak yang sama. MAIN di negeri Perlis menetapkan perbelanjaan bagi kedua-duanya pada jumlah sebenar perbelanjaan yang ditanggung oleh pembayar zakat. Sejauh mana implikasi kepada jumlah zakat pendapatan individu dan kutipan zakat oleh institusi di negeri lain sekiranya kos perbelanjaan ini turut diambil kira pada masa hadapan memerlukan kajian lanjut sama ada menetapkan pada amaun minimum atau juga jumlah kos sebenar. Oleh yang demikian, penetapan jenis PKA baharu dalam pengiraan jumlah pendapatan berzakat memerlukan keterbukaan semua pihak dan perlu dilihat secara lebih holistik dan tidak cenderung untuk tujuan membantu pihak penerima zakat sahaja, bahkan mampu memberikan keadilan kepada pihak pembayar, pengurus dan semua pihak (Mohamad Sabri & Riki, 2016).

Kadar perbelanjaan PKA juga merupakan perbezaan yang jelas antara MAIN dalam pengiraan zakat pendapatan. Perbelanjaan bagi diri sendiri oleh beberapa negeri seperti Selangor,

Pahang dan Sarawak didapati berbeza dengan kadar yang ditetapkan oleh kebanyakan negeri pada kadar RM8,000 dan RM9,000. Secara amnya, jumlah perbelanjaan diri sendiri atau ketua isi rumah yang ditetapkan adalah berdasarkan pendapatan garis kemiskinan (PGK)³. Jumlah PGK sebanyak RM720 merupakan penanda aras ditetapkan bagi kategori miskin (Ragayah 2007). Sekiranya kadar PGK tersebut digunakan, maka jumlah perbelanjaan sebanyak RM8,000 hingga RM9,000 adalah munasabah. Namun demikian, sekiranya jumlah pelepasan ini dibandingkan dengan kadar PGK baharu pada tahun 2014 yang mana nilainya telah berubah kepada RM940, maka didapati jumlah perbelanjaan yang ditetapkan oleh Pahang dan Selangor lebih relevan. Memandangkan ketidakjelasan formula digunakan, maka dirumuskan bahawa nilai semasa yang digunakan oleh kebanyakan MAIN adalah bersamaan dengan kadar pelepasan yang dilaksanakan dalam sistem percukaian sahaja. Rumusan ini dikuatkan lagi dengan pemerhatian jumlah perbelanjaan ditetapkan bagi isteri dan anak-anak yang juga menyamai kadar pelepasan cukai untuk isteri (bayaran alimoni) sebanyak RM3,000 dan anak sebanyak RM1,000. Terdapat beberapa negeri menetapkan jumlah perbelanjaan untuk isteri yang berbeza iaitu sebanyak RM4,000 di Negeri Sembilan dan RM5,000 di Selangor dan Terengganu. Kadar perbelanjaan sebanyak RM4,000 oleh Negeri Sembilan didapati sejajar dengan amaun pelepasan cukai yang ditingkatkan dari RM3,000 kepada RM4,000 dalam Bajet 2016 (MOF, 2015)⁴. Negeri Melaka, Perlis dan Pahang pula menetapkan kriteria berbeza dengan negeri-negeri lain yang mana status pekerjaan isteri memberi kesan terhadap jumlah perbelanjaan ketua isi rumah dalam pengiraan pendapatan berzakat. Bagi isteri yang bekerja di Perlis dan Melaka, pasangan didapati tidak layak menuntut sebarang amaun perbelanjaan dalam pengiraan zakat pendapatan bagi diri sendiri. Hal ini berbeza dengan amalan di Pahang yang menetapkan amaun perbelanjaan yang lebih tinggi bagi isteri bekerja iaitu RM7,200, berbanding tidak bekerja sebanyak RM3,000. Pada pandangan pengkaji, jumlah perbelanjaan yang tinggi adalah disebabkan kos tambahan yang perlu dibelanjakan oleh suami bagi menyediakan kemudahan pengangkutan dan

kos berkaitannya kepada isteri. Namun demikian, sejauh mana ketepatan pendapat ini memerlukan maklumat dan kajian lanjut bagi mengetahui metode yang digunakan oleh MAIN dalam menentukan jumlah perbelanjaan berkenaan.

Bagi perbelanjaan untuk anak, penetapan perbelanjaan di lima buah MAIN adalah berbeza iaitu Selangor, Perak, Negeri Sembilan, Kelantan dan Pahang. Tiga buah negeri iaitu Perak, Negeri Sembilan dan Kelantan didapati mengkategorikan perbelanjaan anak kepada dua bahagian berdasarkan tahap pengajian tinggi. Berbeza pula di Pahang yang mengkategorikan dua bahagian berdasarkan umur anak sama ada kurang atau lebih dari 6 tahun. Penetapan kadar perbelanjaan mengikut tahap pengajian, umur dan kesihatan anak di Selangor pada pandangan pengkaji adalah relevan untuk dituruti oleh negeri-negeri lain. Hal ini dijustifikasi kepada kos pendidikan pelbagai peringkat yang semakin meningkat kini tidak hanya ditanggung oleh masyarakat Muslim di Selangor, bahkan turut sama membebani di negeri-negeri lain. Namun begitu, jumlah perbelanjaan yang ditetapkan bagi perbelanjaan anak di institusi pengajian tinggi oleh Negeri Sembilan dan Kelantan didapati lebih tinggi berbanding di Selangor. Faktor yang menyumbang kepada penetapan jumlah perbelanjaan tidak diketahui dan tidak dibincangkan dalam mana-mana kajian. Oleh yang demikian, perbezaan yang berlaku ini memerlukan satu kajian yang komprehensif bagi mengetahui metode yang digunakan oleh setiap MAIN.

Berdasarkan maklumat jenis dan kadar PKA yang dikumpul dan dianalisis daripada Jadual 3, pengkaji merumuskan bahawa wujud ketidakseragaman yang ketara melibatkan jenis dan kadar PKA dalam amalan pengiraan zakat pendapatan oleh seluruh MAIN di Malaysia. Jenis perbelanjaan untuk rawatan kronik dan memiliki kenderaan dan rumah merupakan antara jenis PKA yang relevan untuk diteliti sebagai perbelanjaan baharu oleh semua MAIN di Malaysia bagi memberikan kesamarataan kepada pembayar zakat sebagaimana ketelitian perbelanjaan had kifayah yang diperincikan dalam mengagihkan zakat. Selain itu, MAIN juga didapati perlu menilai semula kadar perbelanjaan yang ditetapkan berdasarkan dengan perubahan ekonomi semasa.

JADUAL 3. Jenis dan Kadar PKA dalam Pengiraan Zakat Pendapatan Negeri-negeri di Malaysia.

Had Kifayah	Sembilan													
	Kuala Lumpur	Selangor	Perak	Neg. Sembilan	Melaka	P.P	Kedah	Perlis	Pahang	Johor	Terengganu	Kelantan	Sabah	Sarawak
Diri Sendiri	9000	10750	9000	9000	8000	9000	9000	8000	14400	9000	8000	9000	9000	5244
Isteri	3000	5000	3000	4000	x	3000	3000	x	x	3000	5000	3000	3000	1656
Isteri bekerja	x	x	x	x	0	x	x	0	7200	x	x	x	x	x
Isteri tidak bekerja	x	x	x	x	5000	x	x	5000	3000	x	x	x	x	x
Anak	1000	x	x	x	1000	1000	1000	1000	x	1000	1000	x	1000	1500
- Belajar IPT	x	2800	3500	8000	x	x	x	x	2400	x	x	4000	x	x
- Tidak bekerja (18 ke atas)	x	2300	1000	2000	x	x	x	x	x	x	x	1000	x	x
- 7-17 tahun	x	2200			x	x	x	x		x	x		x	x
- 0-6 tahun	x	1450			x	x	x	x	3600	x	x		x	x
- Anak OKU	x	2400	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
- Kos penjagaan anak	x	2300	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Ibu Bapa	/	x	/	/	/	/	x	/	/	/	/	/	/	/
Rawatan kronik	x	2400	/	x	x	x	x	x	x	/	x	/	x	x
KWSP	/	/	/	/	/	/	x	/	/	x	/	/	/	/
Tabung Haji	/	/	/	/	/	/	x	/	/	x	/	/	/	/
Takaful	/	/	/	/	/	/	x	/	/	x	/	/	/	x
Rumah	x	x	x	x	x	x	x	/	x	x	x	x	x	x
Kereta	x	x	x	x	x	x	x	/	x	x	x	x	x	x
Pendidikan	x	x	x	x	x	x	x	x	x	/	x	x	x	x

Sumber: Pelbagai laman web kalkulator zakat atas talian negeri. Nilai yang ditunjukkan merupakan jumlah maksimum. Bagi (x), item tersebut tidak diaplikasi, manakala (/) pula adalah item diaplikasi dengan nilai sebenar.

Rentetan itu, berdasarkan maklumat dalam Jadual 3, maka simulasi pengiraan diaplikasi berbantuan kalkulator zakat atas talian dengan menggunakan maklumat dan jumlah perbelanjaan yang layak ditolak dalam pengiraan zakat pendapatan. Simulasi berbentuk pengiraan ini dilaksana dengan mengandaikan bahawa pendapatan yang diterima oleh individu di semua negeri adalah sama iaitu RM7,500 (gaji dan elaun) berserta maklumat perbelanjaan yang telah dinyatakan dalam Jadual 2. Hasil pengiraan zakat pendapatan ditunjukkan dalam Jadual 4.

Berdasarkan Jadual 4, individu yang bekerja di negeri Perlis didapati membayar jumlah zakat pendapatan bulanan yang paling rendah iaitu RM65.16, disusuli oleh Negeri Sembilan (RM78.92) dan Selangor serta Perak dengan RM80.69 dan RM84.33 bagi setiap negeri. Tiga negeri yang paling tinggi bayaran zakat pendapatan bulanan ialah Kedah (RM156.25), Johor (RM138.75) dan Sabah (RM133.53). Jumlah bayaran zakat bagi negeri-negeri lain adalah antara RM93 dan RM116 setiap bulan.

JADUAL 4. Perbezaan Jumlah Bayaran Zakat Pendapatan Mengikut Negeri

Negeri	Nisab	Pendapatan layak dizakat	Jumlah zakat setahun	Jumlah zakat bulanan	Beza
Kuala Lumpur	12335.00	47880.00	1197.00	99.75	-4.19
Selangor	12680.00	38730.00	968.25	80.69	-22.50
Perak	12404.00	40480.00	1012.00	84.33	-19.00
Pulau Pinang	12000.00	51480.00	1287.00	107.25	3.02
Melaka	12432.76	46880.00	1171.92	97.66	-6.20
Neg. Sembilan	11985.00	37880.00	947.00	78.92	-24.20
Johor	13019.85	66600.00	1665.00	138.75	33.27
Kedah	12444.85	78000.00	1875.00	156.25	50.08
Perlis	11400.00	31280.00	781.92	65.16	-37.41
Kelantan	11400.00	46080.00	1152.00	96.00	-7.79
Terengganu	12368.34	45100.00	1122.50	93.54	-10.15
Pahang	13019.85	52580.00	1314.50	109.54	5.22
Sarawak*	3500.00	55800.00	1395.00	116.25	11.66
Sabah	10900.00	62180.00	1602.38	133.53	28.26
			Purata	104.11	

*menggunakan nisab purata bulanan.

Berdasarkan nilai bayaran zakat bulanan purata (RM104.11) pula, didapati jumlah zakat bulanan yang dibayar oleh individu yang bekerja di Kedah adalah 50 peratus lebih tinggi, Johor (33%), Sabah (28%), Sarawak (12%), Pahang (5%) dan Pulau Pinang (3%). Bayaran zakat di negeri-negeri lain didapati lebih rendah daripada nilai purata dengan didahului oleh Perlis (37%), Negeri Sembilan (24%), Selangor (23%), Perak (19%), Terengganu (10%), Kelantan (8%), Melaka (6%) dan Kuala Lumpur (4%). Perbezaan nilai yang ditunjukkan dalam Jadual 4 jelas membuktikan bahawa jenis dan jumlah perbelanjaan yang layak ditolak dalam pengiraan jumlah pendapatan berzakat memberi kesan kepada jumlah bayaran zakat tahunan atau bulanan pembayar zakat. Walaupun pembayar

zakat digalak untuk membayar pada nilai yang lebih banyak, namun falsafah zakat adalah mengambil dan mengagih nilai yang berhak sahaja. Sehubungan itu, bayaran yang dibayar melebihi nilai zakat tidak dikategorikan sebagai zakat, sebaliknya dikategorikan sebagai derma, sedekah dan sebagainya.

Hasil perbezaan jumlah zakat yang ditunjukkan pada Jadual 4 menarik untuk dikaji secara lebih mendalam dalam kajian masa depan. Dapatan ini sebenarnya relevan dengan isu "melarikan" bayaran zakat daripada sebuah negeri kepada negeri yang lain sebagaimana yang dibincangkan oleh Raja Muhd Azman, Hairunnizam dan Sanep (2015). Melalui kajian beliau, faktor agen dikenal pasti penting mempengaruhi peningkatan dalam

kutipan zakat di Perlis. Namun demikian, perlu dikaji secara lanjut, sejauh mana perbezaan bayaran zakat pendapatan yang ditunjukkan dalam jadual 4 ini dijadikan sebagai motif yang boleh mendorong pembayar secara umum untuk melaksanakan kewajipan zakat di Perlis, dan tidak di negeri tempat bekerja. Kepelbagaian jenis PKA yang dilaksana di Perlis ini relevan untuk diselidiki lebih lanjut bagi menggalakkan lebih ramai masyarakat Islam untuk mempelajari dan menunaikan zakat.

Memandangkan zakat merupakan urusan di bawah MAIN masing-masing, dapatan ini dapat memberi satu maklumat baru untuk pihak berkaitan membincangkan kesesuaian untuk mempertimbangkan pengamalan jenis perbelanjaan yang dilaksana oleh negeri lain untuk diaplikasi ke dalam MAIN masing-masing. Perbincangan dan pelaksanaan zakat yang lebih selaras antara negeri-negeri di Malaysia diyakini dapat menyerlahkan konsep keadilan yang dimatlamatkan di dalam rukun zakat tidak sahaja kepada penerima zakat, bahkan turut dirasai oleh kumpulan pembayar zakat.

KESIMPULAN

Zakat pendapatan merupakan antara penyumbang utama kutipan zakat oleh institusi pengurusan zakat di Malaysia. Pelbagai kemudahan telah disediakan oleh pihak institusi zakat untuk memudahkan pembayaran zakat dilakukan. Kalkulator zakat atas talian merupakan alat sokongan yang membantu pembayar untuk bebas melaksanakan pembayaran zakat tanpa kekangan masa, tempat dan sebagainya. Penelitian terhadap kesemua kalkulator atas talian di semua negeri di Malaysia menunjukkan berlaku perbezaan melibatkan nilai nisab, jenis dan had tolakan perbelanjaan (had kifayah). Perbezaan ini menimbulkan ruang kepada keperluan kajian lebih lanjut dalam dua aspek. Pertama, nisab zakat adalah berbeza antara negeri walaupun timbangan emas yang digunakan sama iaitu 85 gram. Kedua, jenis-jenis perbelanjaan yang ditolak juga berbeza. Beberapa institusi zakat didapati mengkategorikan perbelanjaan anak dan isteri kepada bahagian-bahagian tertentu. Pecahan ini didapati berpadanan dengan realiti yang ditanggung oleh sebuah keluarga. Perbelanjaan keluarga untuk anak sedang belajar di peringkat tinggi, rendah atau menengah, tidak bersekolah serta anak kurang upaya turut berbeza. Senario keupayaan perbelanjaan ketua

keluarga ini juga turut bergantung kepada status pekerjaan isteri sama ada bekerja dan sebaliknya. Melalui hasil analisis simulasi, didapati beberapa jenis perbelanjaan yang dilaksanakan di negeri Perlis sesuai untuk dikaji kesesuaiannya bagi diaplikasi di negeri-negeri lain iaitu perbelanjaan bagi membayar ansuran kenderaan dan rumah. Turut sesuai untuk dilaksanakan ialah jenis perbelanjaan bagi tanggungan dalam kategori kurang upaya yang diamalkan di Selangor. Dalam isu ini, para agamawan dan ahli akademik boleh mengesyorkan satu nilai atau had yang sesuai bagi jenis perbelanjaan ini bagi mengelak pengelakan pembayaran zakat. Memandangkan pengurusan zakat merupakan urusan MAIN, manakala tanggungjawab membayar zakat pula adalah hak individu, maka kesemua pihak wajar untuk saling lengkap melengkapi. Pendidikan berterusan perlu diberikan bagi memastikan individu memahami dan menyedari konsep membersihkan setiap hartanya daripada hak orang lain. Turut perlu ditekankan bersama-sama adalah peranan institusi pengurusan zakat di Malaysia untuk menyemak semula jenis dan nilai tolakan serta memperkenalkan item tolakan perbelanjaan yang baru dan sesuai dengan peredaran zaman untuk dilaksanakan dalam MAIN masing-masing.

NOTA Hujung

- 1 Maklum balas secara email daripada khidmatpelanggan@zakatselangor.com.my pada 2 Mei 2017
- 2 Soal jawab no. 12 dalam, <http://www.zakatselangor.com.my/faq-kutipan-zakat/faq-zakat-pendapatan/>
- 3 Temu bual dengan Pegawai zakat di Majlis Agama Islam Perak, pada 3 Mei 2017.
- 4 Ucapan Bajet 2016, <http://www.treasury.gov.my/pdf/bajet/ucapan/ub16.pdf>

RUJUKAN

- Ahmad Fahme Mohd Ali. (2011). The Role of Zakat in Reducing Poverty Reduction in Kelantan, Malaysia. *Msc. Thesis Dissertation*. Serdang: Universiti Putra Malaysia.
- Ahmad Fahme Mohd Ali & Muhammad Ridhwan Ab. Aziz. 2014. Zakat poverty line index and gender poverty in Malaysia: Some Issues and Practices. *International Journal of Business and Social Science* 5(10): 286-293

- Ahmad Fahme Mohd Ali, Mohd Faisol Ibrahim, Muhammad Ridwan Ab. Aziz & Fuadah Johari. 2013. Had kifayah, kemiskinan bandar dan wanita di malaysia: sorotan literatur. Dalam, *Proceeding of the 5th Islamic Economics System Conference (iECONS 2013)*, "Sustainable Development Through The Islamic Economics System", 4th-5th September, 2013, Faculty Economics and Muamalat, Universiti Sains Islam Malaysia.
- Ahmad Fahme Mohd Ali, Mohd Faisol Ibrahim, Muhammad Ridhwan Ab Aziz & Fuadah Johari. 2014. Konsep dan isu had kifayah, kemiskinan bandar dan jantina dalam pengagihan zakat. *Labuan e-Journal of Muamalat and Society* 8 : 14-26.
- Ahmad Fahme Mohd Ali & Mohd Faisol Ibrahim. 2015. Determinations of a Muslim household poor in Kelantan, BAsed on Islamic poverty line index (had kifayah). *E-Prosiding Seminar Zakat Peringkat Kebangsaan 2015*. Edited by Nor Aini Ali, Azizi Che Seman & Mohammad Taqiuddin Mohamad. Kuala Lumpur: Majlis Agama Islam Wilayah Persekutuan & Jabatan Syariah dan Ekonomi, APIUM.
- Bayu Taufiq, P. 2016. Had kifayah zakat and adequacy of income redistribution: A proposal framework. *International Journal of Zakat* 1(1): 36-49.
- Fidlizan Muhammad, Azila Abdul Razak, Mohd Yahya Mohd Hussin & Noor Hamizah Saidin. 2015a. Analisis kepatuhan menghitung zakat berasaskan sumber pendapatan. Dlm. *Isu Kontemporari Pengurusan dan Pembayaran Zakat di Malaysia*. Edited by Nor Aini Ali, Azizi Che Seman & Mohammad Taqiuddin Mohamad. Kuala Lumpur: Majlis Agama Islam Wilayah Persekutuan & Jabatan Syariah & Ekonomi, APIUM.
- Fidlizan Muhammad, Mohd Yahya Mohd Hussin, Salwa Amirah Awang & Abdul Majid Tahir Mohamed. 2012. Kepelembagaan Kaedah Pungutan Zakat: Analisis di pusat pungutan Zakat-Majlis Agama Islam Wilayah Persekutuan dari tahun 2003-2009. *Jurnal Syariah* 20(3): 329-348.
- Fidlizan Muhammad, Mohd Yahya Mohd Hussin, Azila Abdul Razak & Salwa Amirah Awang. 2015b. Ketirisan bayaran zakat fitrah terhadap institusi formal di Malaysia, *Sains Humanika* 5(1): 27-32.
- Fidlizan Muhammad, Mohd Yahya Mohd Hussin, Salwa Amirah Awang & Abdul Majid Tahir Mohamed. 2016. Islam di Malaysia: Tertunaikah bayaran Zakat pendapatan?. *GEOGRAFIA Online Malaysian Journal of Society and Space* 12(8): 48-60.
- Hairunnizam Wahid, Sanep Ahmad & Mohd Ali Mohd Nor. 2007. Kesedaran Membayar Zakat Pendapatan di Malaysia. *Islamiyyat* 29: 53-70
- Hairunnizam Wahid, Sanep Ahmad & Radiah Abdul Kader. 2009. Pengagihan zakat oleh institusi zakat di Malaysia: Mengapa masyarakat Islam tidak berpuas hati? *Jurnal Syariah* 17(1): 89-112
- Hasan Bahrom & Ezani Yaakub. 2006. *Pengurusan Zakat Semasa*. Shah Alam: Pusat Penerbitan Universiti (UPENA) UiTM.
- Kamil Md. Idris. 2006. Kesan Persepsi Undang-undang dan penguatkuasaan zakat terhadap gelagat kepatuhan zakat pendapatan gaji. Dlm *Zakat: Pensyariatan, Perekonomian dan Perundangan*, disunting oleh Abdul Ghafar Ismail dan Hailani Muji Tahir. Bangi: Penerbit UKM.
- Kamil Md. Idris, Chek Derashid & Engku Ismail. 1997. Zakat penggajian: Satu tinjauan terhadap pengetahuan dan amalan Muslimin Negeri Perlis. Kertas kerja dibentangkan di Seminar Penyelidikan Universiti Universiti Utara Malaysia, 13 Oktober 1997, Sintok, Kedah.
- Katiman Rostam. 2006. Pemandangan dan perkembangan wilayah metropolitan lanjutan Lembah Klang-Langat, Malaysia. *Jurnal e-Bangi* 1(1): 1-27.
- Khairudin Abdul Rashid, Sharina Fariah Hasan & Azila Ahmad Sarkawi. 2015. Haddul Kifayah: Its comprehensiveness, sufficiency and currency in meeting the needs of the asnaf faqr and asnaf miskin. In *National Conference on Zakat and Economic Development (NCOZ 2015)*, 1 June 2015. Pahang, Kuantan: Pusat Bahasa Moden & Sains Kemanusiaan, UMP.
- Mahmood Zuhdi Ab Majid. 2007. Pemantapan Sistem Zakat dan Cukai ke arah kemajuan ekonomi Ummah. Kertas kerja dibentangkan dalam Persidangan Zakat dan Cukai Peringkat Kebangsaan, 22-24 Mei 2007. Kuala Lumpur: PWTC.

- Mansor Sulaiman, Hasan Ahmad, Ahmad Irfan Ikmal Hisham, Noradilah Md Nordin & Saharudin Ramli. 2013. Had al-Kifayah di kalangan Masyarakat Islam: Merungkai Keperluan Kaedah Penentuan Garis Miskin dan Kaya Berasaskan Sunnah di Malaysia. Kertas kerja dibentangkan dalam Seminar Antarabangsa Sunnah Nabawiyah (Musnad 2): Realiti dan Cabaran, 3-4 Julai 2013, Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya.
- Mohamad Sabri Haron & Riki Rahman. 2016. Pengagihan zakat dalam konteks kesejahteraan masyarakat Islam: Satu tinjauan berasaskan Maqasid Al-Syari'ah. *Labuan e-Journal of Muamalat and Society* 10: 129-140.
- Mohd Ali Mohd Nor, Hairunnizam Wahid & Nor Ghani Mod. Nor. 2004. Kesedaran membayar zakat pendapatan di kalangan kakitangan profesional universiti kebangsaan Malaysia. *Islamiyyat* 26(2): 59-68.
- Mohd Faisol Ibrahim, Ahmad Fahme Mohd Ali & Mohd Nasir Ali. 2014. Pengiraan had kifayah bagi kemiskinan di Malaysia: kajian kes di negeri Selangor. <http://www.kuis.edu.my/mfifc2014/eprosiding/ifc026%20-%20Us%20Nasir.pdf> Tarikh capaian: 10 Februari 2015.
- Mohd Faisol Ibrahim. 2016. Analisis kaedah bayaran zakat harta oleh institusi zakat di Malaysia. *The Journal of Muamalat and Islamic Finance Research* 13(2): 109-124
- Mohd Parid Sheikh Ahmad. 2001. Kaedah pengagihan zakat: Satu perspektif Islam. Dlm. *Kaedah Pengagihan Dana Zakaf Safu Perspektif Islam*, disunting oleh Nik Mustapha Nik Hassan. Kuala Lumpur: IKIM.
- Mohd Shukri Hanapi. 2014. Perakaunan Zakat Padi dan Hubungkaitnya dengan Kesejahteraan Sosial Petani: Kajian Kes di Negeri Perlis. Kertas kerja dibentangkan dalam International Social Development Conference (ICDC2014), Pusat Pengajian Pembangunan Sosial, Universiti Utara Malaysia (UUM), 12-13 Ogos 2014, Hotel Bayview, Langkawi, Kedah.
- Mohd Yahya Mohd Hussin, Fidlizan Muhammad & Mohamad Ali Roshidi Ahmad. 2013. Kepatuhan membayar zakat: Analisis kutipan dan ketirisan zakat fitrah di Selangor, *Jurnal Syariah* 21(2): 191-206.
- Muhsin Nor Paizin. 2013. Pelaksanaan zakat di Wilayah Persekutuan: Satu pemerhatian terhadap operasi kutipan & agihan zakat. *Jurnal Hadhari* 6:97-111.
- Nor Azlina Abd Wahab & Abdul Rahim Abdul Rahman. 2012. Efficiency of Zakat Institutions in Malaysia: An Application of Data Envelopment Analysis. *Journal of Economic Cooperation and Development* 33(1): 95-112.
- Nor Ghani Md Nor, Mariani Majid, Jaafar Ahmad & Nahid Ismail. 2001. Can privatization improve performance? Evidence from zakat collection institutions. Kertas Kerja dibentangkan di Bengkel Ekonomi Islam. Fakulti Ekonomi, Universiti Kebangsaan Malaysia
- Nor Azlina Abd. Wahab, Mahyudin Abu Bakar, Ahmad Zubir Ibrahim, Zairy Zainol & Norida Minhat@Minhaj. 2015. Kualiti Perkhidmatan dalam Institusi Zakat: Satu Penemuan Awal. Dlm *Isu Kontemporari Pengurusan dan Pembayaran Zakat di Malaysia*, disunting oleh Nor Aini Ali, Azizi Che Seman dan Mohd Taquiuddin Mohamad. Kuala Lumpur: Majlis Agama Islam Wilayah Persekutuan.
- Norlela Zaman & Hairunnizam Wahid. 2014. Pewartaan Zakat Pendapatan dan Trend kutipan Zakat Pendapatan: Kajian di Malaysia. Dlm *Prosiding Persidangan Kebangsaan Ekonomi Malaysia ke 9 2014: Just Economic Governance: Towards High Income Economy*, disunting oleh Mohd Azlan Shah. Bangi: Fakulti Ekonomi & Pengurusan UKM.
- Nur Azura Sanusi, Norazlina Abdul Wahab & Nor Fadlin Mohd Bahar. 2005. Gelagat Kepatuhan Pembayaran Zakat Pendapatan: Kajian Kes UUM. Kertas kerja dibentangkan di Seminar Ekonomi dan Kewangan Islam, Fakulti Ekonomi, Universiti Utara Malaysia, 29-30 Ogos 2005.
- Nur Barizah Abu Bakar & Hafiz Majdi Abdul Rashid, 2010. Motivations of Paying Zakat on Income: Evidence from Malaysia. *International Journal of Economics and Finance* 2(3): 76-84.
- Qardawi, Y.1991. *Fiqh Zakat*. Jilid 2. Beirut: Muassasah al-Risalah
- Ragayah Mat Zin. 2007. Understanding the formulation of the revised poverty line in Malaysia. *Akademika* 70: 21-39.
- Raja Muhd' Azman Raja Azam, Hairunnizam Wahid & Sanep Ahmad. 2015. Pelaksanaan sistem agen dalam kutipan zakat di Negeri Perlis: Isu dan cabaran. Dlm *Isu Kontemporari Pengurusan dan Pembayaran Zakat di Malaysia*, disunting oleh Nor Aini Ali, Azizi Che Seman & Mohammad Taquiuddin

- Mohamad. Kuala Lumpur: Majlis Agama Islam Wilayah Persekutuan.
- Sadeq, AHM. 1995. Ethioco-eco-institution of zakah: An Instrument of self-reliance and sustainable grass-root development (Mimeograph).
- Sanep Ahmad. 2004 . Kepatuhan bayaran zakat kepada institusi formal kutipan zakat. Laporan Teknik Penyelidikan EP-003-2004, Fakulti Ekonomi dan Perniagaan, Universiti Kebangsaan Malaysia
- Sanep Ahmad & Hairunnizam Wahid. 2005. Persepsi agihan zakat dan kesannya terhadap pembayaran zakat melalui institusi formal. *Jurnal Ekonomi Malaysia* 39: 53-69.
- Sanep Ahmad, Hairunnizam Wahid & Adnan Mohamad. 2006. Penswastaaan institusi zakat dan kesannya terhadap pembayaran secara formal di Malaysia. *International Journal of Management Studies (IJMS)* 13(2): 175-196.
- Satterthwaite, D. (2001). From professionally driven to people-driven poverty reduction: reflections on the role of Shack/Slum Dwellers International. *Environment & Urbanization* 13(2): 135-138.
- Siti Saufirah Mohd Tahir, Hairunnizam Wahid, & Sanep Ahmad. 2015. Kepatuhan Membayar Zakat Fitrah: Analisis Kutipan dan Ketirisan Pembayaran Zakat Fitrah di Terengganu. *Dalam Prosiding Seminar Fiqh Semasa (SeFis)*, 10 Jun 2015. Selangor: Usuli Faqih Research Center (UFUC).
- Wan Nor Azriyati Wan Abd Aziz , Faizah Ahmad , Noor Rosly Hanif & Wang Hong Kok. 2011. Pembasmian kemiskinan bandar ke arah bandar inklusif dan sejahtera: Cabaran Kuala Lumpur. *Journal of Surveying, Construction & Property* 2(1): 107-124.
- Fidlizan Muhammad (corresponding author)
Jabatan Ekonomi
Fakulti Pengurusan dan Ekonomi
Universiti Pendidikan Sultan Idris
35900 Tanjong Malim
Perak
Malaysia
E-mail: fidlizan@fpe.upsi.edu.my
- Salwa Amirah Awang
Jabatan Pengajian Umum
Politeknik Sultan Azlan Shah
35900 Tanjong Malim
Malaysia
E-mail: salwa1680@gmail.com
- Mohd Yahya Mohd Hussin
Jabatan Ekonomi
Fakulti Pengurusan dan Ekonomi
Universiti Pendidikan Sultan Idris
35900 Tanjong Malim
Perak
Malaysia
E-mail: yahya@fpe.upsi.edu.my
- Abdul Majid Tahir Mohamed
Fakulti Undang-undang dan Hubungan Antarabangsa
Universiti Sultan Zainal Abidin
Kampus Gong Badak
21300 Kuala Nerus, Terengganu
Malaysia
E-mail: amtmajid@unisza.edu.my

Received: 10 March 2016

Accepted: 2 June 2017

LAMPIRAN 1. Tahun Fatwa dan Jumlah Kutipan Zakat Pendapatan, RM juta (2005-2012)

Negeri	Fatwa	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Johor	2000	5.68	9.97	18.49	27.76	34.07	37.93	46.70	51.62
Kedah	1986	15.38	16.22	17.97	25.99	39.04	44.60	49.92	60.76
Kelantan	1999	9.43	11.46	14.59	21.08	30.05	34.78	49.34	62.67
Melaka	2000	6.42	7.19	8.43	10.30	12.25	14.25	16.95	20.85
Negeri Sembilan	1998	9.04	10.49	11.45	14.27	18.08	22.34	26.75	32.04
Pahang	2001	10.37	12.02	14.32	17.97	4.19	25.47	31.74	37.89
Perak	1990	t.d	t.d	t.d	t.d	9.70	11.61	15.94	20.93
Perlis	1991	t.d	4.57	8.61	12.28	17.90	30.81	49.10	t.d
Pulau Pinang	2001	14.56	16.54	18.63	22.16	24.52	29.79	33.69	37.59
Sabah	t.d	1.16	1.89	3.07	4.85	7.58	9.05	12.87	15.45
Sarawak	1996	6.32	8.19	12.99	15.91	20.58	23.12	27.69	31.81
Selangor	2001	66.34	81.07	99.59	130.69	153.96	189.98	218.27	260.79
Terengganu	1999	14.53	14.65	18.02	23.26	26.76	28.67	35.70	42.53
Kuala Lumpur	1999	76.70	89.12	109.80	137.57	167.48	192.72	231.64	264.81
JUMLAH		235.98	283.42	355.98	464.15	566.23	695.12	846.27	939.75

Sumber: Norlela & Hairunnizam (2014)

LAMPIRAN 2. Agensi dan Tahun Diswastakan

Negeri	Tahun diswastakan	Nama Agensi
Wilayah Persekutuan	1991	Pusat Pungutan Zakat
Pahang	1991	Pusat Kutipan Zakat Pahang
Selangor	1995	Pusat Zakat Selangor (kini dikenali Lembaga Zakat Selangor, LZS)
Pulau Pinang	1995	Pusat urus Zakat (kini dikenali Zakat Pulau Pinang)
Negeri Sembilan	2000	Pusat Zakat Negeri Sembilan
Melaka	2000	Pusat Zakat Melaka

Sumber: Sanep, Hairunnizam & Adnan (2006). Pelbagai laman web zakat negeri.

